

PYHTÄÄ STRUKANKALLIOT

Röykkiöhaudan kaivaus ja puretun röykkiön entisöinti

Timo Miettinen 1995

Puretun röykkiöhaudan entisöinti ja röykkiöhaudan kaivaus Pyhtään Strukankallioitten röykkiöhauta-alueella 1995. Kymenlaakson maakuntamuseo.

kl: Itäkirkonkylä

tl: -

om: Oy Stockfors Ab c/o Enso Gutzeit Oy
os. Kanavaranta 1 00160 Helsinki 16, puh. 90-16291

pk. 3032 06 PYHTÄÄ

x= 6705 77, y= 3476 74, z= 15 (purettu röykkiö) (4)

x= 6705 73, y= 3476 78, z= 13 (pitkänomainen röykkiö) (5)

löydöt: KM (pitkänomainen röykkiö)

Ajoitus: vanh. rautakausi (?)

Tutkitun alueen laajuus: n. 40 m²

Kaivauksenjohtaja: Timo Miettinen/virkatyö

Piirtäjä: Henrik Jansson

Kaivauksen työvoima: Pyhtään perinnepiiri, Ango

Kaivauksen rahoitus: Kymenlaakson maakuntamuseo

Liitteet: karttaliitteet 1- puuttuvat 19.6.1996
valok. 1-10

Tark. Timo Miettinen 1989

Kaiv. Timo Miettinen 1990, 1991

*ei löytö-
lehtöä*

Tutkimuskohteiden sijainti

Pyhtään Strukankallioitten röykkiöhauta-alue sijaitsee Kymijoen toiseksi läntisimmän suuhaaran, Pyhtään haaran, suiston itäpuolella, n. 4 km Pyhtään keskiaikaisesta kirkosta kaakkoon. Pyhtään haaran suun ja Santaniemenselän välisellä niemekkeellä on laaja Strukankalliot-niminen lounaaseen työntyvä kallioalue. Sen lounaispäästä, Sabbanäsin talon itäpuolelta löytyi 1989 laaja erikorkuisilla kalliotasanteilla sijaitseva röykkiöhauta-alue, joka muodostuu 10:stä pääosin puretusta ja tuhotusta röykkiöstä (ks. Timo Miettisen tark. kert. arkeolog. osaston top. ark.).

Kymenlaakson maakuntamuseo on tutkinut Strukassa kolme röykkiöhautaa vuosina 1990 ja 1991 (ks. yleiskartta). Metsäautotien päätelenkin pääosin tuhoama hauta (1) ja siitä n. 200 m etelään erillisellä kallioalueella sijaitseva ehjä hauta (2) tutkittiin 1990, jälkimmäisen vieressä sijaitseva avoin arkkuhauta (3) 1991 (ks. Timo Miettisen kaiv. kert. arkeolog. osaston top. ark.) Kaikista haudoista löytyi esineitä, jotka ajoittavat ne roomalaisajalle. On ilmeistä, että röykkiöhauta-alue kuuluu kokonaisuudessaankin ko. ajanjaksoon.

Strukankalliot on Kymenlaakson rannikon laajin ja merkittävin rautakautinen kalmisto; juuri sen löytyminen ja tutkiminen merkitsi itäisen Suomenlahden pohjoisrannikon rautakauden kuvan uudistumisen alkua, sen siihenastisen löydöttömyyden osoittautumista kaivaustutkimusten kautta näennäiseksi. Tämä muistuttaa osaltaan myös siitä, että lähdekritiikki

on ulotettava myös tutkimustilannetta koskevaksi; monia arkeologisia spekulatioita kirvoittava löytöjen puuttuminen voikin merkitä yksinkertaisesti vain tutkimuksen puuttumista.

Toukokuussa 1995 jatkettiin kalmiston tutkimista siltä pohjalta, että yhden kaivetun kohteen lisäksi yksi purettu hauta saataisiin entisöidyksi; tällä pyrittiin muun lisäksi parantamaan kalmiston ulkonäköä ja merkitystä opetuskohteena ja nähtävyytenä.

Hauta 4:n pohjan tutkimus ja entisöinti

Entisöitävän kohteen valinta oli helppo, koska oli olemassa perusteltu syy ko. työhön. Läheisen Sabbanäsin talon isäntä Henrik Johansson kertoi minulle muutama vuosi sitten, että hän oli muitten poikien kanssa purkanut 1940-luvulla ylimmällä kalliotasanteen läntisimpänä olevan röykkiön "nähdäkseen, mitä kivien alla on". Röykkiö oli erityisen helppo purkaa siksi, että se sijaitsi aivan kallion reunalla, joten suuretkin kivet kytettiin pyörittämään yhteisvoimin alas. Kivien alta löytyikin kertojan mukaan "pieniä vihreitä painavia möykkyjä, joista tuli esiin niitä kivillä hakatessa kirkasta metallia." Pojat olivat kertojan mukaan heitelleet osan möykkyistä alas kivien mukana (valok. 1-2).

Näytti siis siltä, että hyvällä onnella voisi röykkiön entisöinnin yhteydessä löytää kivien alta näitä "möykkyjä" elikkä pronssihomeen peittämiä koruja tai niiden katkemia. Tämä oli toinen motiivi ko. röykkiön valinnalle, toinen tietenkkin se, että tiesimme nyt varmuudella, että juuri tämä röykkiö on purettu nykyaikana eikä sen tämänhetkinen tila ole syntynyt esihistoriallisena aikana esim. haudanryöstön seurauksena. Röykkiön pohjarakennetta on myös sen verran nähtävissä kalliolla, että se voitiin entisöidä suunnilleen alkuperäiseen kokoonsa ja alkuperäiselle paikalleen.

Röykkiön entisöintiä edelsi tietenkkin jäljellä olevan pohjan tutkimus, joka oli syytä tehdä jo mahdollisesti jäljellä olevien löytöjenkin vuoksi. Koska kyseessä oli neljäs tutkittava hauta Strukan alueella, nimettiin se hauta 4:ksi; röykkiöhaudoille on aikaisemminkin annettu järjestysnumero tutkimusjärjestyksen mukaan.

Röykkiön suurimmat pohjakivet olivat jääneet paikoilleen, ehkä siksi, että ne olivat olleet liian raskaita siirtää tai poikien mielenkiinto asiaan oli lopahtanut. Paikalla oli n. 2,5 x 2,5 m:n laajuinen paritakymmenestä, osin isosta kivistä muodostunut röykkiöpohja, jonka eteläpuolella oli vielä jäljellä Strukan röykkiöille ominaista pikkukivistä muodostunutta pohjakivikkoa. Se mukaanlukien röykkiöpohjan kokonaispituus oli kaakko-luodesuunnassa n. 4 m. Röykkiön kaakkoisreuna oli pikkukivikosta päätellen ollut vain 1,5 m:n päässä kalliotasanteen reunasta. On selvää, että röykkiön purkaminen oli ollut em. syytä lähes houkuttelevan helppoa. Kivet oli vieritetty röykkiöhaudan eteläpuolella olevan kallionulkoneman molemmin puolin, pääosa sen itäpuolelle, jossa jyrkänteen reuna oli pystysuora ja röykkiön reuna lähimpänä.

Kiveyksen purkaminen osoitti, että sen alla oli jäljellä ohuehko täysin löydötön kerros hiilensekaista hiekkamultaa; hiilen määrä oli niin vähäinen ettei sitä saatu talteen. Röykkiön kakkoispuolella olevassa pikkukivikerroksessa oli sama tilanne, sieltäkään ei saatu edes hiilinäytettä. Kivikasan eteläpuolelta paljastui pikkukivikon alta hauska rakennelma, kalliolla oleva halkeama oli täytetty huolellisesti pienillä kivillä ja hiekkamullalla (valok. 3). Samantapainen rakennelma oli Kotkan Höyterin hiidenkiuaskalmistossa 1991 tutkitussa hiidenkiukaassa Rantahöyteri b:ssä.

Röykkiön entisöintiä varten vedettiin kivet verkon ja köyden avulla kalliojärkänteen alta tasanteelle ja ladottiin ne siten, että röykkiön keskusta asettui suunnilleen kivikasan ja sen kaakkoispuolella olevan pikkukivikkoalueen puoliväliin, siis melko lähelle tasanteen reunaa (valok. 4). Tämä on kaiken todennäköisyyden perusteella ollut röykkiön alkuperäinen paikka sikälikin, että ainoastaan tällä paikalla kallion pinta on tasainen; röykkiöhaudathan pyrittiin rakentamaan nimenomaan tasaisimmille paikoille, tietysti mieluummin kallion korkeimmalle kohdalle. Röykkiön perusmuodoksi valittiin spekulatioitten välttämiseksi ympyrä vaikka pitkänomainenkin rakenne olisi ollut mahdollinen. Tällöin kuitenkin olisi vaikeutena ollut se, kuinka pitkälle ovaalia muotoa olisi tullut venyttää. Myös tästä röykkiöstä itään kallion korkeimmalla kohdalla sijaitseva koko hauta-alueen suurin röykkiö näyttää sen pohjakivikosta päätellen olleen pyöreä.

Kivien alta ei valitettavasti löytynyt jälkeäkään poikien käsittelemistä pronssiesineistä. Mainitessani asiasta kaivauksen päätyttyä Henrik Johanssonille hän totesi epävarmasti, että onhan voinut käydä niinkin, että pojat panivat sittenkin kaikki möyköt taskuihinsa heittäen yhtäkään alas; jos näin on käynyt, on selvää, ettei mitään toivoa tämän röykkiöhaudan metalliesineitten löytymisestä ole ollutkaan.

Röykkiön entisöinnin voidaan katsoa onnistuneen hyvin; se näyttää asettuneen luontevasti paikalleen. Sen leveydeksi tuli n.5,5 m, korkeudeksi n. 1,2 m. Röykkiö "vanhennettiin" lopuksi peittämällä se paikoin jäkälällä ja sammaleella (valok.5).

Röykkiö 5:n kaivaus

Röykkiö 5 sijaitsee kaakkoon työntyvän kallioharjanteen laella n. 60 m röykkiö 4:stä itäkaakkoon. Röykkiö näytti ennen sammaleen ja jäkälän poistamista pitkänomaiselta, kaakkoispäästään leveämmältä rakennelmalta, jonka pituus oli n. 8 m, leveys kaakkoispäässä n. 4 m. Pienempi luoteispää näytti olevan hieman irrallaan ja kaakkoispäässä näytti erottuvan paikoin suorakaiteen muotoista kiveystä (valok. 6).

Kasvillisuuden poistaminen varmisti sen, että kyseessä on kaksi vierekkäistä röykkiötä, jotka ovat voineet olla löyhästi toisiinsa sidottuja (valok. 7). Itäisempi on ilmeisesti ollut alunperin pyöreähkö, halkaisijaltaan n. 4,5 m mutta purkaminen on laajentanut sitä niin, että kiviä oli nyt alueella, jonka koko oli n. 5 x 6 m. Röykkiön koillisreuna oli parhaiten säilynyt, siinä erottui vielä huolellisesti ladottua kiveystä. Röykkiön lounaisreuna oli purkautunut tai purettu niin, että kiveys oli hajonnut kalliorinteelle. Röykkiön mielenkiintoisin piirre oli sen keskellä selvästi erottuva "pisaranmuotoinen", kaakkoispäässä kapeneva, osaksi pitkänomaisista kivistä tehty kehärakenne, jonka suora lounaisreuna erottui selvimmin (valok. 9). Rakennelman pituus oli n. 4 m, suurin leveys luoteispäässä n. 2 m. Kehärakenteen sisällä, sen leveimmässä luoteispäässä oli silmiinpistävän erikoinen, pinnaltaan kauniisti syöpynyt jostain liuskeesta muodostunut laakakivi, joka aivan ilmeisesti oli asetettu paikalleen tarkoituksellisesti, ehkä jotain uskomusta ilmentäen.

Tällaisia ns. "alttarikiviä", on esiintynyt useissa Kymenlaaksossa tutkimissani röykkiöhaudoissa, huippuesimerkkinä tietenkin Iitin Hiidensaaren lapinraunion kourupintainen kivi; Kotkan Höyterin Salovaaran hiidenkiukaaseen oli koottu useita erikoisia, mm. pylväsmäisiä kiviä. Röykkiön sisäkehän rakenteessa on piirteitä sekä Strukan hauta 3:sta että Västärin hauta 2:sta.

Itäisemmän röykkiön kapeammassa kaakkoispäässä oli kiveyksen alla hie-

man hiilensekainen hiekkamultakerros, josta olisi voitu saada löytöjä; Strukan hautojen löydöt ovat kaikki tulleet juuri vastaavanlaisesta maakerroksesta. Ainoa löytö, kehän keskeltä kivien välistä tavattu pienikokoinen rautaesine varmistui myöhemmin (L. Tomanterä) melko uudeksi maasepän takomaksi rombipäiseksi hevosenkengän naulaksi - joskus, sata tai parisataa vuotta sitten on naula voinut irrota hevosen kaviosta ajettaessa esim. reella talvisaikaan lumen peittämän matalan rökkiön yli.

Mainittakoon tässä yhteydessä, että Strukan rökkiöhauta-alueen itäisimmän kaksiosaisen rökkiöryhmän (PYHTÄÄ 21) läntisemmän puoli-kaarenmuotoisen rökkiön alapuolelle sortunutta kivikkoa metallinilmaisimella tutkittaessa löytyi erään kiven vierestä lähes samanlainen naula. Kyse on ilmeisesti lähinnä sattumasta; emme voi olettaa ko. nauvoja esihistoriallisiksi siitäkään syystä, että rautakauden alussa ei hevosta meillä ole tietävästi vielä käytetty. Itäisemmän rökkiön luoteispäässä reunakehän ulkopuolella olleesta hiiliesiintymästä otettiin hiilinäyte.

Läntisemmän pikkurökkiön kohdalla on syytä mainita sen eteläpäässä ollut kallionsyvennykseen sijoitettu tiheä kivikko, jonka yhteydessä oli vahvasti hiilensekainen hiekkamultakerros (valok. 10). Ko. kohdasta, jossa oli koko tämän hautakokonaisuuden voimakkain hiiliesiintymä, otettiin hiilinäyte. Samanlainen kivetty kallionsyvennyks oli myös entisöidyssä rökkiössä kuten edellä jo todettiin.

Kommentteja

Molemmat tutkitut haudat ilmentävät valitettavan hyvin Strukankallioiden kalmiston keskeisimmän osan melko onnetonta tilannetta. Hauta 5:n tutkimuksen jälkeen alueella on enää tutkimatta vain yksi pääosin ehjä rökkiö, läntisimpänä oleva hauta 7, eikä siinä näytä olevan metallinilmaisimen perusteella ainakaan metalliesineitä. Keramiikkaa ei siitä kannata odottaakaan, sillä keramiikkattomuus näyttää olevan Kymenlaakson rannikon ja saariston rautakautisten rökkiöhautojen yksi, sinänsä hyvinkin hämmästyttävä, erityispiirre; edustaahan kaksi näistä haudoista, Vehkalahden Västärissä, viikinkiaikaakin. Tutkimusotanta on tällä hetkellä jo niin edustava, että voimme puhua tässä yhteydessä jopa paikallisesta erityispiirteestä.

Muut tämän alueen rökkiöhaudat on purettu ja tuhottu hyvinkin perusteellisesti; viimeisin, tosin tahaton, tuhoaminen tapahtui joskus 1970-80-lukujen vaihteessa rökkiö 1:n kohdalla metsäautotien päätelennkkiä puskutraktorilla tehtäessä. Alueen suurin, korkeimmalla kohdalla sijaitseva rökkiö 6 on hävitetty miltei samalla tavalla kuin entisöity hauta 4; ehkä asialla ovat sillä kertaa olleet aikuiset - vaikkapa Strukan kylän ukot 1700 - 1800-luvulla metallia himoitsevan kyläseppän johdolla - sillä tämä monumentaalirökkiö on ollut liian vaativa työkohte pojille. Upean vaakasuoraan asetetun kuutiomaisen silmäkiven ympärillä on kuitenkin jäljellä sen verran rökkiön pohjaa, pikkukivikkoa, että entisöinti ja rökkiön autenttinen sijoittaminen olisi mahdollista. Sen entisöinti pohjan kaivaustutkimuksen jälkeen olisi hyvin toivottavaa sikäli, että kyseessä on maisemallisesti halitisevin rökkiöhauta tällä alueella.

Tämän rökkiön ja entisöidyn rökkiön välisellä alueella kalliotasanteen reunalla on kolme pikkukivikosta muodostunutta pienen rökkiön pohjaa (lasten hautoja ?); ne on havaittu vasta pari vuotta sitten. Mitään jälkiä ainakaan metalliesineistä ei näissä rökkiöpohjissa ole. Niistä peräisin olevia kiviä on runsaasti kalliorinteen alareunassa sammaleen alla.

Onneksi Strukankallioitten kalmistoalueen eteläisin ja arkeologisesti arvokkain osa, n. 200 tästä kalliosta etelään olevalla kalliolla sijaitseva kahden haudan ryhmä esineineen, oli jäänyt purkuvimman ja hävityshalun ulkopuolelle. Niiden tutkimisen 1990-91 voidaan katsoa antaneen luotettavan perustan koko kalmiston ajoitukselle.

Kotkassa 30.3.1996

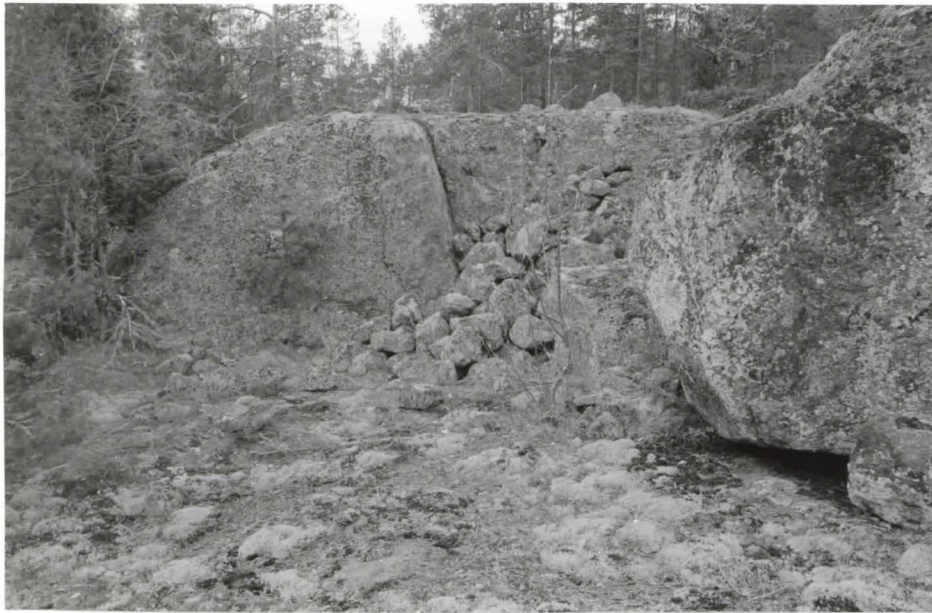

Timo Miettinen

Kymenlaakson maakuntamuseo

1. Lähes kokonaisuudessaan purettu röykkiö 4 ennen entisöinnin alkamista. Taustalla röykkiön vas. puolella näkyy kalmiston suurimman, myös miltei kokonaisuudessaan purettun röykkiö 6:n silmäkivi. Kuva länsiluoteesta.

2. Röykkiön kaakkoispuolelle, jossa kallion reuna on lähimpänä, on heitetty pääosa kivistä röykkiötä purettaessa; pojat ovat todennäköisesti vierittäneet suurimmat kivet reunalta alas. Kuva kaakosta.

3. Röykkiöpohjan eteläpuolella oleva kallionhalkeama oli täytetty pienillä kivillä ja hiekkamullalla. Kuva etelästä.

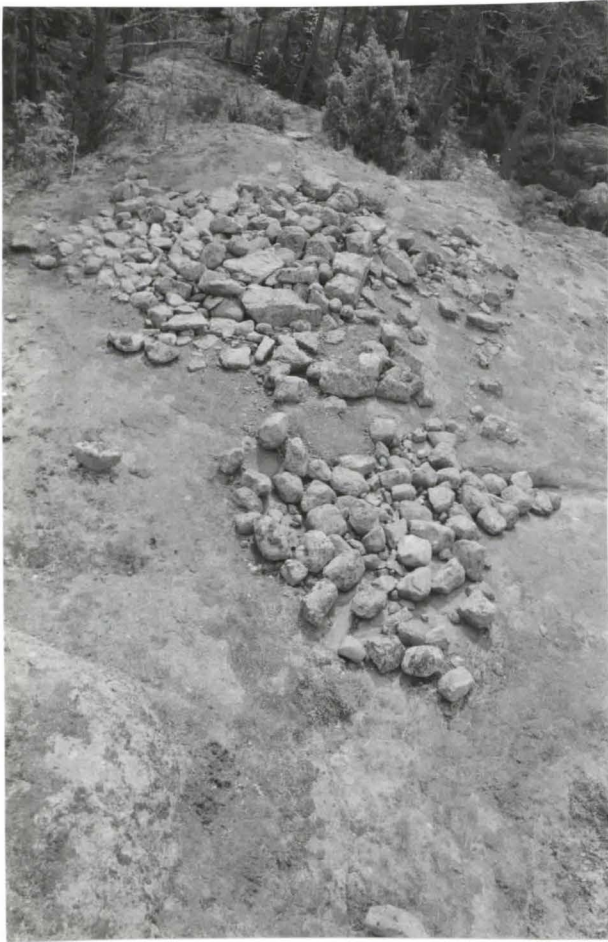
4. Rökkiöhaudan entisöinti käynnissä. Verkon ja köyden avulla kiskotaan kiviä kalliotasanteen päälle.
Kuva luoteesta.

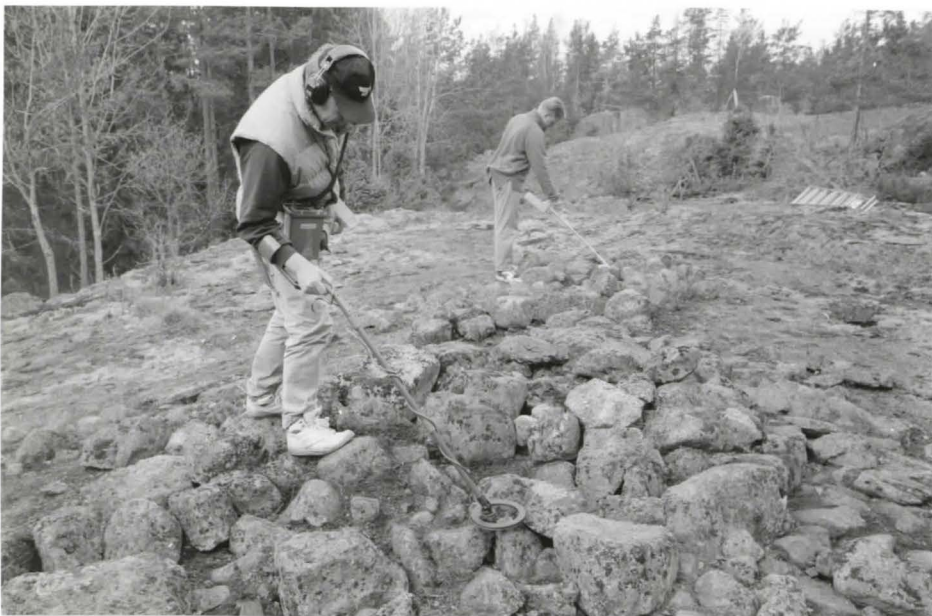
5. Rökkiö entisöitynä. Kallion alta nostetut kivet, jotka asetettiin rökkiön pohjan osoittamalle alueelle, muodostivat luontevasti kaartuvan rökkiön, jonka voidaan katsoa sopeutuvan hyvin ympäristöönsä.
Kuva koillisesta.

6. Rökkiö 6 ennen kaivaustutkimusten aloittamista. Latomuksen kaksiosaisuus on jo nähtävissä, samoin itäisemmässä latomuksessa esiintyvät struktuurit, reunakehämäisyys, samoin kuin pienemmän latomuksen vasemmalla puolella olevan kalliosyvänteen täyttäminen pikkukivillä ja hiekkamullalla.
Kuva lännestä.

7. Rökkiö ⁵6 puhdistettuna sammaleesta ja jäkälästä. Latomuksen kaksiosaisuus näkyy vielä selvemmin kuten myös muut edellisen kuvan yhteydessä selostetut erityispiirteet.
Kuva luoteesta.

8. Rökkiö käytiin huolellisesläpi kahdella metallinilmaisimella varsin laihoihin tuloksiin. Ainoa löytö, hevosenkengän naula, saatiin seulo-
tusta hiekkamultakasasta ja sekin osoittautui historiallisen ajan esineeksi.
Kuva kaakosta.

9. Itäisemmän latomuksen reu-
nakehämäiset rakenteet erot-
tuvat hyvin yläviistosta
otetusta kuvasta. Kehän suo-
ra peräkkäin asetetuista
kivistä tehty lounaisreuna
näkyä selvimmin, mutta myös
koillisreuna erottuu.
Kuva kaakosta.

10. Pienemmän latomuksen tutki-
mus käynnissä. Täytekiveyk-
sen alla näkyy Strukan röyk-
kiöille ominaista kallon
pinnalle asetettua pikkuki-
vikkoa, kalliosyvänteestä
on poistettu pikkukivikko
ja vahvasti hiilensekainen
hiekkamulta.
Kuva koillisesta.